

Társadalmi felelősségvállalás és regionális gazdaságfejlesztés az Európai Unióban

Social Responsibility and Regional Economic Development in the EU

CSÁFOR HAJNALKA

*Eszterházy Károly Főiskola, Gazdaságtudományi Intézet
Vállalkozás-gazdaságtan Tanszék
Eger 3300, Egészségház u. 4
hcsafor@ektf.hu*

A társadalmi felelősségvállalás (CSR) az Európai Bizottság megfogalmazásában olyan eljárás, amelynek révén a vállalatok önkéntes alapon társadalmi és környezeti szempontokat integrálnak gazdasági tevékenységükbe (*European Commission* [2001] 8. o.). Noha a koncepció az USA-ban már a 50-es években ismert volt, az EU-ban csak az utóbbi években növekedtek meg számottevően a vállalatokkal szembeni azon elvárások, amelyek elvárják tőlük, hogy működésük során etikai, társadalmi és környezeti problémák kezelésében és megoldásában is szerepet vállaljanak. A következőkben a társadalmilag felelős vállalati koncepció európai megközelítését mutatom be, rámutatva az USA-beli megközelítés és az európai CSR-elvek eltéréseire, számba veszem a koncepció európai fejlődésének legfontosabb mérföldköveit és bemutatom a felelős vállalati tevékenység szerepét az unió regionális gazdaságfejlesztésében.

The concept of Corporate Social Responsibility (CSR) is summarized by the Green Paper of the European Commission as “a concept whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis” (*European Commission* [2001] p. 8.). While the concept of CSR has been known in the US since the 1950's, the expectations which require from the companies to be active in solving ethic, social and environmental problems were grown in the last years in the EU as well. This paper introduces the differences between the European and American concept of CSR, the European milestones in developing CSR and the role of responsible business behavior in regional development policy of the European Union.

---

1. Bevezetés

Tanulmányomban be kívánom mutatni a társadalmilag felelős vállalati koncepció európai megközelítését, rámutatva az USA-beli megközelítés és az európai CSR-elvek eltéréseire; a koncepció európai fejlődésének legfontosabb mér-

földköveit, a régiók kialakulását és szerepét az Európai Unióban, valamint a régiófejlesztés és a társadalmi felelősségvállalás közötti kapcsolatot, amely jól indokolja a CSR regionális vizsgálatának és fejlesztésének szükségességét. A társadalmi felelősségvállalás koncepciójának ilyen irányú megközelítése hozzájárulhat annak megértéséhez, hogy miért van szükség a társadalmi felelősségvállalást az Unióban regionális szinten kutatni, és hogy miért lehet hatékony annak fejlesztésére regionális szinten alkalmazható megoldásokat keresni.

2. A társadalmi felelősségvállalás uniós értelmezése

A társadalmi felelősségvállalás uniós koncepciója több ponton is eltér az amerikai értelmezéstől, ami történelmi, politikai és gazdasági okokra is visszavezethető. Míg az Egyesült Államokban már a kezdetektől jóval nagyobb felelősség hárult a vállalkozásokra, addig Európában a jóléti államok explicit jogrendszerükön keresztül többnyire ellátták azokat a feladatokat, amelyek ma már itt is a vállalatok és vállalkozások felelősségi körébe kerültek át, ezzel újabb kihívásokat teremtve számukra a piacgazdaság teremtette egyébként is kihívásokkal teli, új gazdasági helyzetben.

Amerikában sokkal hamarabb, már az 50-es évek elején megfogalmazódott a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának koncepciója, amely a vállalatok körében azóta is önkéntes alapon létezik a vállalatok diszkrecionális szerepvállalása által. Európában egészen a 90-es évek végéig nem beszélhetünk egységes CSR-értelmezésről, ami nem jelenti azt, hogy a koncepció európai változatának megfogalmazásáig kontinensünkön ne létezett volna társadalmi felelősségvállalás, ez azonban kimondatlanul, politikák és eszközök megfogalmazása nélkül volt része a gazdasági életnek. A vállalatok stakeholdereiknek érdekeit már a kapitalizmus kezdeti időszakától kezdve figyelembe vették, ez azonban koronként és országonként eltérő volt, akárcsak a felelősségvállalás mértéke (*Matten-Moon* [2005]). A 80-as évek végétől, a 90-es évek elejétől azonban már az európai nagyvállalatok politikájában és stratégiájában is megjelenik a kifejezett, explicit társadalmi felelősség. Európában azonban a koncepció megfogalmazásában és érvényesítésében is sokkal nagyobb az állam szerepe, és itt a társadalmi felelősség nem elsősorban a vállalatok döntéseiből, hanem inkább a társadalmi elvárásokból, normákból és értékrendből vezethetők le (*Zsolnai és szerzőtársai* [2005] 17. o.).

Az Európai Bizottság – 2001-ben megfogalmazott – CSR-definíciója szerint a társadalmi felelősségvállalás „olyan eljárás, amelynek révén a vállalatok önkéntes alapon társadalmi és környezeti szempontokat építenek be gazdasági és az érdekelt felekkel való kapcsolatrendszerükbe” (*European Commission* [2001] 8. o.). Ezt az egységes definíciót azért fogalmazta meg a Bizottság, hogy összefoglalja a társadalmi felelősségvállalás egységes cél- és értékrendszerét, amelynek konkrét értelmezése és jelentéstartalma nem csak az adott kortól, de az

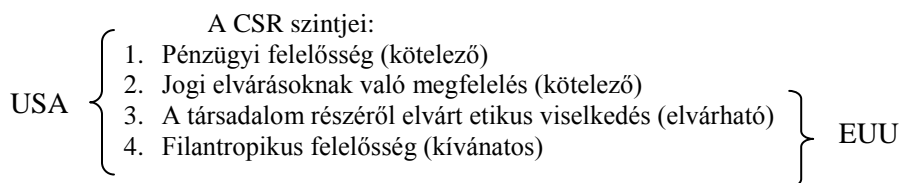
egyres tagországok társadalmi, politikai hagyományaitól, normáitól és elvárásaitól is függ. A ma érvényben lévő európai koncepció arra helyezi a hangsúlyt, hogy a vállalatok társadalmi felelősségvállalásuk során – az összes érdekelt fél bevonásával – a gazdaság fenntartható fejlődési pályára állításának a célját kövessék. Az uniós felfogás szerint a vállalkozások társadalmi felelőssége a makroszinten értelmezett fenntartható fejlődés mikroszintű implementációjának egyik formája.

Habár a társadalmilag felelős koncepció eredetileg nagyvállalatokra lett kidolgozva az Egyesült Államokban, az Unióban felmerült továbbá a kis- és középvállalkozások (továbbiakban KKV-k) társadalmi felelőssége kezelésének a kérdése is, hiszen főleg Kelet-Közép-Európában a KKV-k gazdasági és társadalmi életben betöltött szerepe és jelentősége indokolja, hogy a társadalmi felelősség vállalásából ne csak a nagyvállalatok, hanem ők is kivegyék a részüket. Az európai modell ebben az aspektusában is eltér az amerikaiétól.

A World Bank Institute 2004-es európai konferenciáján a résztvevők a társadalmi felelősséget úgy definiálták, hogy az „a gazdaság elkötelezettsége a fenntartható fejlődés felé, amely magában foglalja a következő területek kiemelt kezelését: korrupció csökkentése, méltányos munkakörülmények biztosítása, a környezet védelmének növelése, a helyi közösségek, valamint a szélesebb értelemben vett társadalom támogatása és a marketing igazságtartalmának biztosítása (WBI [2004]).

Amíg a CSR Európában inkább a munkavállalói kapcsolatokról, a fenntartható fejlődés megvalósíthatóságáról szól, addig az amerikai vállalatok úgy gondolkoznak, hogy először megtermelik a profitot, majd ebből visszaadnak a társadalomnak, vagyis egy részét „jó ügyekre” fordítják.

Az amerikai Carroll a társadalmi felelősségvállalás kialakulását és annak területeit kutatva arra a következtetésre jutott, hogy a CSR-nek négy szintjét különböztethetjük meg (Carroll [1989]). Az első szint a pénzügyi felelősség, vagyis a vállalati működés alapja a profit, míg a második a jogi elvárásoknak való megfelelés. Ezen két felelősségi szint elvárásainak való megfelelés a társadalom nézőpontjából kötelező, ezért az Európai Unió által elfogadott értelmezés szerint ezek nem tartoznak szorosan a társadalmi felelősségvállalás körébe, hiszen ide csak azok az önkéntes tevékenységek sorolhatók, amelyek túlmutatnak a szabályozáson. A harmadik szint azonban, ami a társadalom részéről elvárható/elvárt etikus viselkedést foglalja magába, már túlmutat a jogi normákon, ahogy a negyedik szint is, amit filantropikus felelősségként fogalmazott meg a szerző, és amit a társadalom egyfajta kívánatos vállalati magatartásnak tart. Ez a legfelső szint tehát tulajdonképpen nem is elvárás, hanem inkább egyfajta kíváncs az egyes társadalmi csoportok részéről. A következő ábrán a CSR amerikai és európai megközelítéseinek alapvető összefüggéseit láthatjuk:

Forrás: *Carroll* [1989] és a *European Commission* [2001] alapján saját szerkesztés

1. ábra: A CSR amerikai és európai koncepciójának összefüggései

Az uniós felfogás tehát az önkéntességre, a szabályozáson túlmutató tevékenységre, valamint a vállalat érintettjei érdekeinek való megfelelésre helyezi a hangsúlyt.

A tudatos fogyasztók preferenciái között is találhatunk további különbségeket. Az amerikai társadalom szereplői fogyasztói döntéseiknél a cégek helyi közösségekkel való kapcsolata alapján döntenek, míg Európában inkább a dolgozók embertelen munkakörülményei, a környezetszennyezés, vagy a gyermekek dolgoztatása szerepelnek első helyen a felelős vállalati magatartás kritériumai között. Annak oka, hogy a fejlett országokban a környezetszennyezés jelentősége visszaszorult, az lehet, hogy a legjelentősebb környezeti problémák a fejlett országokban ma már nem helyi szinten, hanem globálisan jelentkeznek (Tóth [2007] 18. o.). A Távol-Keleten azonban a környezeti hatást sorolták az első helyre a fogyasztók. A lakosságnak ezáltal fontos szerep jut abban, hogy mintegy kikényszerítsék az etikus és becsületes üzleti magatartást, amit a vállalatok maguktól, saját jószántukból nem lennének képesek felvállalni, a tudatos fogyasztó azonban képes lehet arra, hogy ezt a változást előidézze (Hollender–Spencer [2005]).

A felelős működés terjedése az Európai Unióban a fogyasztói oldalra gyakorolt nyomás növelése nélkül nem látszik megvalósíthatónak. A tudatos fogyasztók lehetnek azok, akik fogyasztói döntéseikkel befolyásolni tudják, és a fenntarthatóság irányába terelhetik a vállalatok működését.

3. A társadalmi felelősségvállalás uniós mérföldkövei

A vezető európai üzleti vállalkozások és az uniós döntéshozók, már az 1990-es évek közepén megállapodtak abban, hogy segítik és támogatják egymást a társadalmi felelősségvállalásra és a fenntartható fejlődés megvalósítására irányuló kezdeményezéseik tekintetében. Az úttörő vállalatok a CSR európai alapjait is lefektetik, meghatározzák az alapelveket, a cselekvési területeket, és összegyűjtik azokat a gyakorlatokat, amelyek leginkább hasznosnak bizonyultak a társadalmi kirekesztés megszüntetésére. A következőkben – időrendben, mintegy felsorolásszerűen – azokat a legfontosabb uniós mérföldköveket kívánom sorra

venni, amelyek előrelépést jelentettek a társadalmi felelősségvállalás európai fejlődésében, és amelyek a jelenlegi helyzetet is meghatározzák.

- 1993: Jacques Delors – az Európai Bizottság akkori alelnöke – 1993-ban felhívást intézett az európai vállalatokhoz, amelyben a társadalmi kohézióért folytatott erőfeszítésekben való részvételre, végső soron társadalmi felelősségvállalására kérte őket.
- 1995: Európai Üzleti Nyilatkozat született a társadalmi kirekesztés ellen, és megalakult a „CSR Europe” nevű nonprofit szervezet elődje: a Európai Üzleti Hálózat a Társadalmi Kohézióért, amely mind a mai napig komoly szerepet játszik az Unió társadalmi felelősségvállalást érintő tapasztalatcseréjének lebonyolításában.
- 1998: Megalakul a CSR első európai online forrásközpontja (The European Resource Center on CSR).
- 2000: Az európai üzleti vezetők egyeztetik és összehangolják terveiket a CSR fejlesztésére vonatkozóan. A lisszaboni csúcstalálkozón elfogadják a Lisszaboni Stratégiát, amely szerint az Európai Uniót 2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává kell tenni, amihez olyan vállalatokra van szükség, amelyek felelősséget vállalnak a társadalmi kohézió, az esélyegyenlőség és a fenntartható fejlődés eléréseért.
- 2001: Az Európai Bizottság a belga elnökség idején publikálja az unió CSR-állásfoglalását és -alapvetéseit tartalmazó vitaindító ún. Zöld könyvét Európai keretelvek a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának támogatásáért¹ címmel.
- 2002: Megjelenik az Európai Bizottság első CSR-közleménye, „Az Európai Bizottság értekezése a vállalatok társadalmi felelősségéről: az üzleti élet hozzájárulása a fenntartható fejlődéshez”² címmel, ami az Unió CSR-stratégiáját és cselekvési programját tartalmazza értekezés formájában (*European Commission* [2002]). Megalakul az Európai Stakeholder Fórum (European Multi-Stakeholder Forum on Corporate Social Responsibility – CSR EMS Forum), amely szervezet az európai stakeholderek párbeszédének folyamatos lehetőségét teremti meg.
- 2004: A World Bank Institute nagyszabású nemzetközi e-konferenciájának keretében felhívja a figyelmet a CSR kis- és középvállalkozásokra való kiterjesztésének fontosságára, tekintettel azoknak az európai gazdasági és társadalmi életben betöltött kiemelkedő szerepére.

---

¹ Angolul: „Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility”.

² Angolul: „Communication from the Commission concerning Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development.”

- 2006: Az Európai Bizottság második CSR közleménye³ elindította a civil szervezetek panaszáradatát, mert úgy érezték, hogy kihagyják őket az eseményekből (*Menyhárt [2007]*). A közlemény hangsúlyozza a vállalkozások felelősségét a CSR területén, hiszen ők a koncepció és a gyakorlat fő hordozói, de egyúttal arra is rámutat, hogy a civil szervezetek is sokat tehetnek a CSR eredményességéért. Újra hangsúlyozza a közlemény azt is, hogy a CSR potenciálisan igen jelentősen hozzájárulhat a fenntartható gazdasági fejlődéshez és az Európai Növekedési és Munkaügyi Stratégiához. A közleményben szereplő kiemelt területek a következők: a CSR-tudatosság növelése, a jó gyakorlatok népszerűsítése, a multistakeholderek (különböző érdekeltségi körök) kezdeményezéseinek támogatása, a tagországok együttműködése, a fogyasztók tájékoztatása, kutatás és oktatás, a KKV-k társadalmi felelősségvállalásának erősítése, valamint a CSR nemzetközi összefüggései (*European Commission [2006]* 136. o.).

Az Európai Bizottság – melynek ezen második közleménye támogatja a vállalatok saját kezdeményezéseit – 2006 márciusában a vállalkozások társadalmi felelősségével foglalkozó szövetséget hozott létre Európai CSR Szövetség (The European Alliance for CSR) elnevezéssel, melynek célja, hogy politikai ernyőszervezetként szolgáljon a kisebb és nagyobb vállalatok kezdeményezéseihez. Günter Verheugen, a brüsszeli EU-bizottság vállalkozás- és iparpolitikáért felelős alelnöke a szövetséget támogatásáról biztosítva kijelentette: „Európában olyan közhangulatot kell kialakítani, amelyben a vállalkozókat nem csak az elért nagy nyereség miatt értékelik, hanem azért is, mert méltányos hozzájárulást biztosítanak a társadalmi problémák kezeléséhez” (*Üzleti etika [2006]*).

- 2007: Magas szintű találkozók zajlanak az Európai CSR Szövetség szervezésében⁴, melyek célja, egyfelől hogy tudatosítsák a vállalatvezetőkkel, hogy a társadalmi felelősségvállalás elfogadása teljes mértékben a vállalatok ügye, másfelől pedig annak hangsúlyozása, hogy a környezeti és társadalmilag felelős gyakorlat kialakításának támogatása az állami hatóságok egyik fontos feladata. Az állami CSR-politika a jó vállalati gyakorlat támogatásával segítheti az Unió országainak globalizációs folyamatait pozitív irányba terelni, és az Európai Uniót fenntartható fejlődési pályára állítani.

³ Angolul: Second European Commission Communication on CSR.

⁴ 2007. február 8.: Brüsszel, az Európai Bizottság alelnöke, Günter Verheugen, az uniós biztos, Vladimír Spidla és európai üzleti vezetők találkozója.

2007. október 10.: Az Európai Bizottság vezető tisztségviselőinek és vezető felelős európai cégek képviselőinek találkozója.

2007. október 16.: Az uniós nemzetek képviselőinek CSR-tanácskozása.

Európa-szerte is egyre nagyobb figyelmet kapnak a vállalatokkal szemben meghirdetett fogyasztói bojkottok. Számos példát ismerünk arra, hogy egy vállalat termékeinek vásárlását pont a nem etikus vállalati viselkedés miatt utasították el a vásárlók. A legtöbb fogyasztó világszerte a Nike, a Coca-Cola, a Nestlé, vagy a McDonald's termékeit bojkottálja (*Üzleti etika* [2005]), de közismert magyar példa a francia tulajdonban lévő Danone esete⁵ is. Azonban már az Unióban is találkozhatunk ennek pozitív inverzával is, a „jó” vállalatok „jó” termékeire vonatkozó vásárlási bojkottokkal.

Európában a TFB-alapú⁶ intézményi befektetések nagysága dinamikusan emelkedett az elmúlt években. 2003-ban ezek nagysága kb. 336 milliárd euró volt, ebből kb. 34 milliárd az az összeg, amit közösségi befektetésnek tekinthetünk. Ennek a 34 milliárdos összegnek a 69 százalékát Nagy-Britanniában fektették be, 8 százalék jutott Hollandiára, Németországra és Svájcra, a maradékon pedig Franciaország (5 százalék), Ausztria (1 százalék), Olaszország és Spanyolország (0,5-0,5 százalék) osztozott (*Üzleti etika* [2005]). 2004-ből származó információ az is, hogy Nagy-Britanniában 44 nyugdíjpénztár rendelkezik etikai alappal, és számuk folyamatosan növekszik. Az etikai befektetéseket természetesen nem csupán morális megfontolások motiválják, hiszen egy társadalmi vagy környezeti szempontból kockázatos tevékenységet folytató vállalat részvényeibe való befektetés komoly pénzügyi kockázatot is hordozhat. Nagy-Britanniát fontosnak tartom kiemelni azért is, mert a szigetországban már több évtizedes múlt-ra tekint vissza a vállalatok társadalmi felelősségvállalása, ezen a területen őket nevezhetnénk az Unió leginkább élen járó államának. Nagy-Britanniában az 1990-es évek végén külön minisztériumot alapítottak a felelős tevékenység hazai koordinálására és támogatására.

Mára már Európában is terjedőben vannak az üzleti jelentéseket kiegészítő etikai, társadalmi és környezeti jelentések, amelyekkel a vállalatok saját megbízhatóságukat kívánják még jobban alátámasztani. A számok tükrében elmondhatjuk, hogy igen széles azon vállalatok köre az EU-ban is, akik fontosnak tartják, hogy felelős tevékenységükről ilyen jelentéseken keresztül is beszámoljanak, sőt egyes országokban – Franciaországban, Spanyolországban és Finnországban – egyenes előírás az ilyen jelentések készítése és nyilvánosságra hozatala. A brit nagyvállalatok 68%-a ad ki környezeti jelentést, és 17%-a számol be társadalmi teljesítményéről, 16%-uk még etikai kódexet is nyilvánosságra hoz, átláthatóságuk és beszámoltathatóságuk érdekében. A CSR Europe által összegyűjtött adatok alapján elmondható, hogy a társadalmi tevékenységükről beszámoló cégek száma az utóbbi évtizedben megnégyszereződött.

⁵ A Danone óriáscég korábban felvásárolta a patinás hírű Győri Keks- és Ostyagyárat. A felvásárlás azon az alapon történt, hogy a gyárat nem zárják be. A Danone 2001 tavaszán azonban mégis a gyár bezárása mellett döntött, valamint bevallotta, hogy a szándéka csak a piacszerzés és a konkurencia eltávolítása volt.

⁶ TFB: társadalmilag felelős befektetés.

A CSR fejlesztésére és a versenyképesség növelésére irányuló törekvéseknek az Unió országaiban is harmóniában kell állniuk egymással, amiről az Európai Bizottság és az annak támogatásával létrehozott társadalmi felelősségvállalást népszerűsítő szervezetek folyamatosan igyekeznek gondoskodni, mert abban az Unió vezetői mindannyian egyetértenek, hogy a hosszú távú fenntartható versenyképesség csak így valósítható meg.

4. A régiók kialakulása és szerepe az Európai Unióban

Napjainkban a globalitással párhuzamosan felértékelődik a lokalitások szerepe, ami az Európai Unió regionális politikájában is igen erősen érvényre jut, hiszen az Unió kiemelten kezeli a gazdasági és társadalmi kohézióval kapcsolatos kérdéseket, amelyek céljait csak erős térségi, regionális összefogás megvalósításával látja elérhetőnek.

Régió alatt egyedi sajátosságokat felmutató, valamilyen közös jellemzőket magában foglaló s ezek alapján földrajzilag elhatárolható területi egységeket értünk. A régiók kialakulása kapcsán két alapvető módozatot különböztetünk meg: a regionalizációt és a regionalizmust. A regionalizáció⁷ során „felülről lefelé”, azaz a központi kormányzat kezdeményezésére történik a megfelelő önállósággal rendelkező területi egységek kijelölése. A regionalizmus⁸ „alulról felfelé” irányuló területfejlesztési és régiókialakítási kezdeményezéseket jelent, ahol egy-egy területi egység sajátosságai, kulturális és etnikai adottságai határozottan érvényesülnek az állam területi beosztásában. Az európai integrációt már a 90-es évektől együttesen erősíti a regionalizáció és a regionalizmus. Európában fejlődésében a nemzetállami szint alatti – vagyis a szubnacionális – szint szerepe felértékelődik, és fokozatosan megkezdődik a Régiók Európájának a formálódása, amelyben meghatározó tényező az EU regionális politikája (MTA [2002] 3. o.).

Az európai regionális politika célja a szolidaritás előmozdítása. Az Unió költségvetésének több mint egyharmadát fordítja arra, hogy a régiók közötti különbségeket és az ott élő állampolgárok jólétének különbségeit csökkentse. Különös

⁷ Az ún. regionalizált államokban (pl. Olaszországban, Spanyolországban) létrehozott régiók közvetlenül választott képviselőiken keresztül meghatározott autonómiával rendelkeznek, de törvényhozó jogköreik korlátozottak, jogukat csupán a központi kormányzati szervek által meghatározott keretek között gyakorolhatják. Vannak olyan európai országok (Nagy-Britannia, Görögország, Írország, Hollandia, Dánia stb.), ahol teljes vagy korlátozott önállósággal rendelkező régiók nincsenek ugyan, de ahol a regionális önkormányzatok – kormányzati finanszírozással – olyan tervezési-fejlesztési feladatokat is ellátnak, amelyek döntően az adott régió jövőbeli alakításához és versenyképességének növeléséhez szükséges fejlesztések fogadásának színterei (MTA [2002] 4. o.).

⁸ A regionalizmus a 70-es években bontakozott ki Nyugat-Európában, és számos esetben szerencsésen találkozott (pl. Belgium, Spanyolország, Olaszország) a regionalizációs törekvésekkel (MTA [2002] 4. o.).

hangsúlyt fektet az elmaradott régiók felzárkóztatására: azok ipari átalakításának segítségével, a hanyatló mezőgazdaságú vidéki területek gazdaságának újjáélesztésével, a munkahelyteremtés ösztönzésével törekszik gazdasági, szociális és területi kohéziójának megvalósítására (*European Commission* [2003b] 3. o.).

Az Unió regionális politikája megvalósításának eszköze a különböző anyagi támogatások juttatása a rászoruló régióknak, amely szisztéma igényli az egységesített területi beosztást az Európai Unióban. Egyrészt azért, hogy a támogatásra szoruló területeket meg lehessen nevezni, másrészt pedig azért, mert a támogatási döntésekhez szükségesek olyan objektív bírálati szempontok, melyek alapját összevethető statisztikai mérőszámok, azaz az integráció szintjén kidolgozott egységes regionális statisztikák jelentik, melynek alapja viszont a régiók rendszere (*Szabó P.* [2005] 7. o.). Ez a területi beosztás az ún. NUTS rendszer, amelyet az ERUOSTAT 1988-ban dolgozott ki. Ez a rendszer ötszintű hierarchikus osztályozást tartalmaz, melyben a NUTS-1, 2, 3: regionális, míg a NUTS-4, 5: lokális szintek. Az Unióhoz való csatlakozáskor az országoknak kötelező az első három szint kialakítása – NUTS-1: ország, NUTS-2: régió, NUTS-3: megyék. A rendszer az országok felosztásakor alapvetően normatív kritériumokat vesz figyelembe, és követi a már meglévő, intézményesített közigazgatási határokat a régiók kialakításakor. Magyarországon a régiókat a már meglévő megyék összevonásával alakították ki, melynek eredményeképpen hazánkat 7 NUTS-2 szintű régióra⁹ osztották fel. Az Unió a regionális szintet részesíti előnyben, a statisztikai adatgyűjtésnél és a gazdasági-társadalmi elemzések kapcsán is. Az EU regionális politikájának kialakítása és a Strukturális Alapokból való támogatások nyújtása is NUTS-2 szinten történik.

Az 1980-90-es években különösen megnőtt azon helyi és regionális szervezetek száma Unió-szerte, amelyek részvételi jogot kértek a regionális politika végrehajtásában, ami ma már – a centralizáltság fokától függetlenül – minden európai országban tapasztalható. Itt a szupranacionális, nemzetállami és szubnacionális szintek mellett megjelennek a helyi és regionális kormányzatok is. Az Unió regionális politikájában végbemenő változások óta a regionális szervezetek egyre nagyobb szerepet kapnak a Strukturális Alapok felhasználása során is, amelyek felhasználásával javulnia kell a régiók versenyképességének azáltal, hogy segítséget nyújtanak a cégeknek a tevékenységük kiterjesztésében, a munkahelyteremtésben és a termelékenység fokozásában (*Döbrönte-Vida* [2004] 6. o.).

5. Uniós régiófejlesztés és társadalmi felelősségvállalás

A regionális gazdaságfejlesztés fő célja a régióban élők jólétének (életszínvonalának, életminőségének) javítása, eszköze pedig a regionális versenyképesség

⁹ NUTS-2 régiók Magyarországon: Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld és Dél-Alföld.

ség javítása (Lengyel [2002] 28. o.). A társadalmi szereplők jólétének alakulásába azonban a munkakörülmények javításától kezdve, a természeti környezet megóvásán keresztül a nemek közötti egyenlőség biztosításáig és a diszkrimináció, valamint a korrupció csökkentéséig szinte minden tényezője beletartozik a társadalmi felelősségvállalásnak. Először a versenyképesség, majd a regionális versenyképesség fogalmát kívánom bemutatni az Európai Unióban, és ezek után rámutatni arra, hogy ezek a tényezők milyen kapcsolatban állnak a társadalmi felelősségvállalással.

A versenyképesség a közgazdaságtudományban régóta használt fogalom, általában a vállalatoknál a piaci versenyben való helytállást, az országoknál pedig a nemzetközi versenyben való sikerességet jelenti. Az elmúlt két évtizedben, a globalizáció folyamatainak felerősödésével párhuzamosan a versenyképesség kulcsfogalommá vált, amellyel a versenyben való sikeres részvételt próbálják leírni mind vállalatok, mind országok és régiók esetében. A globalizáció nemcsak a nemzetgazdaságok jelentőségét mérsékelte, hanem a régiók gazdasági szerepét is felértékelte, a lokális üzleti feltételeket pedig elsődlegessé nyilvánította. Elfogadottá vált, hogy a globális verseny lényegében az egyes régiók, nagyvárosok versenye, különösen az Európai Unióban nyert teret ez a szemlélet a regionális identitások felerősödésével együtt (Lengyel [2000] 965. o.).

A versenyképesség fogalmát már hazánkban is sok kutató és igen sokféle megközelítésben megfogalmazta. Az egyik legátfogóbb megközelítés szerint „a verseny két vagy több szereplő egymással szembeni előnyserzésre irányuló, adott szabályok között zajló tevékenysége” (Chikán [1997] 98. o.).

A versenyképesség az Európai Unióban az idevágó hivatalos dokumentumok alapján háromféleképpen határozható meg. Egyrészt létezik az ún. „hétköznapi” versenyképesség, amikor a fogalom a piaci versenyben való helytállás, a sikeresség szinonimájaként fordul elő mind vállalatok, mind országok és régiók esetében. Másrészt használatos az iparpolitikával kapcsolatban, amely alatt egyre inkább ipari/ágazati versenyképességi politikát értenek. Harmadrészt felruházható közgazdasági tartalommal, amikor a versenyképesség a globális verseny feltételei között fenntartható endogén gazdasági növekedést, és annak meghatározó tényezőit jelenti. Az EU regionális politikájában az utóbbi felfogás vált általánossá (Farkas [2000]).

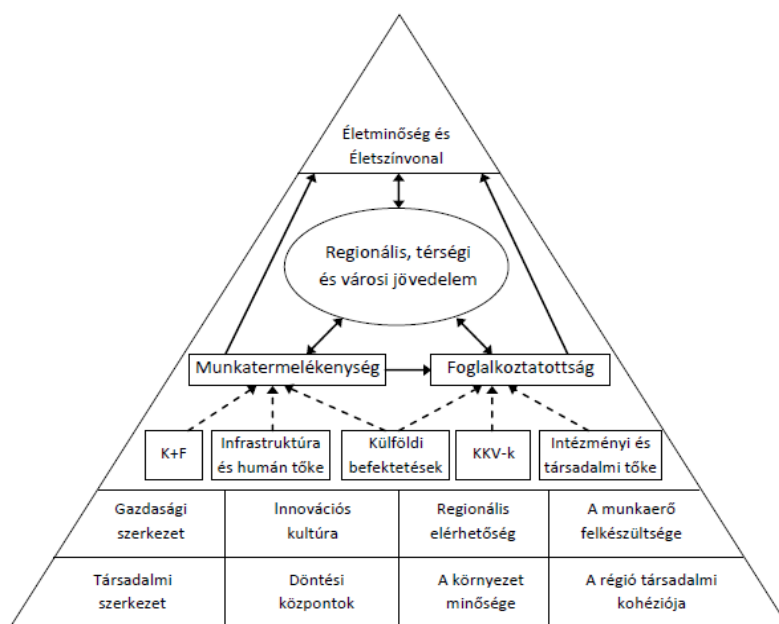
A regionális versenyképesség tényezőit a Cambridge University és az Európai Bizottság 2003-ban kiadott tanulmánya (Martin [2003] 24. o.) a következőkben határozta meg:

- A foglalkoztatottság szintje és a foglalkoztatottak munkatermelékenysége.
- A foglalkoztatottak szektoronkénti koncentrációja¹⁰.
- Demográfiai trendek alakulása.

¹⁰ Legnagyobb termelékenység a pénzügyi és az üzleti szektorban van, míg a mezőgazdaságban a munkatermelékenység csak fele a szektorok átlagának.

- A bruttó tőkebefektetések mértéke.
- A tudásgazdaságba¹¹ való befektetések mértéke.
- Infrastrukturális adottságok¹².
- Az oktatás szintje és minősége.
- Innovációs kultúra.

A hazai kutatások többsége a Lengyel-féle piramismodellt használja, ami a maga komplexitásában a sikerességi faktorok és az alaptényezők meghatározásával, az alapkategóriák és a cél meghatározásával nyújt segítséget a régiók fenntartható gazdaságfejlesztésének megítélésében. A regionális versenyképesség tényezőit összefoglaló ún. Piramis-modellt a következő ábra mutatja.

Forrás: Lengyel I. [2003]: *A regionális versenyképesség értelmezése és piramismodellje*. Verseny és területi fejlődés JATEPress Szeged 256–304. o.

2. ábra: A regionális versenyképesség piramis-modellje

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a regionális versenyképességnek nincs egyetlen kiemelt mutatója; olyan komplex fogalom, ami nem jellemezhető egyetlen tényezővel, hanem egymáshoz szorosan kapcsolódó, viszonylag jól

¹¹ Oktatás és ICT, telekommunikáció, internet.

¹² Habár a szállítási útvonalak egy bizonyos minimális szintje szükséges a regionális versenyképesség javításához, ezt mindenhol a régió speciális igényeinek tükrében szükséges értékelni.

mérhető és egyértelmű közgazdasági kategóriák együttesét jelenti, amelyek közül az Európai Unió a következőket tartja a legfontosabbaknak:

- A GDP egy lakosra jutó nagysága a régióban.
- A régió foglalkoztatottsági rátája és a foglalkoztatottak munkatermelékenységége.
- A régió gazdaságának nyitottsága.

Ahogy azt már az előzőekben említettem, az Unió az európai régiók versenyképességét a Strukturális Alapok támogatásaival kívánja fejleszteni, amelyeknek kiemelt támogatási területei (*European Commission* [2003b] 20–30. o.) a következők:

- Modern és gyors szállítási infrastruktúra kiépítése, amely hatékony csatlakozásokkal rendelkezik.
- Az erőforrások használatának differenciálása. A környezetkímélő technológiák használatába és a megújuló energiaforrások hasznosításába való befektetés ösztönzése.
- Az információs társadalom adta lehetőségek kihasználásának az ösztönzése.
- A regionális innovációs stratégiák előmozdítása, a kutatás–fejlesztés és az oktatás támogatása.
- A fejlesztések finanszírozási feltételeinek javítása.
- Minőségi környezetvédelem megvalósítása és az ökológiai kockázatok mérséklése.
- A régiók imázsának és gazdasági vonzerejének növelése.
- Az esélyegyenlőség megteremtése és a diszkrimináció kiküszöbölése.

A régiók fejlesztésének fent ismertetett súlypontjai között számos olyat találunk, amelynek megvalósítása a régióban tevékenykedő szervezetek és cégek társadalmi felelősségvállalása nélkül nem valósíthatók meg, de akár azt is mondhatjuk, hogy a fenti célok a cégeket társadalmi felelősség vállalására ösztönzik. Attól függetlenül, hogy a kérdést melyik oldalról közelítjük meg, kijelenthetjük, hogy az európai régiók gazdaságfejlesztésének és versenyképesség-növelésének fontos tényezője a felelős vállalati magatartás.

6. Összegzés

Ahogy az a Lisszaboni Stratégiában is megfogalmazódott, a fenntartható gazdaságfejlesztés lehet az, ami az európai régiók versenyképességét biztosíthatja majd a jövőben. A régiók a fenntartható fejlődés kritériumai alapján akkor versenyképesek, ha oly módon élnek a természet adta lehetőségekkel, szervezik gazdaságukat és társadalmukat, hogy képesek legyenek megőrizni fizikai és társadalmi éltető rendszereiket a jövő nemzedékek számára is abban a formában,

ahogy az számukra a jelenben rendelkezésre áll. Ha a régiók a természeti tőkét – a megújulás törvényeit figyelembe véve – váltják át gazdasági tőkére, akkor erre minden bizonnyal meglesz az esély (*Szlávik* [2007] 16. o.). Mivel a társadalmi felelősségvállalás a fenntartható fejlődés megvalósításának egyik fontos eszköze, azt hiszem, a továbbiakban nem kérdés, hogy milyen jelentősége van a CSR-nek a regionális gazdaságfejlesztésben.

Hivatkozások

- CARROLL A. B. [1989]: *Business and Society. Ethics and Stakeholder Management.* South-Western Publishing Co., Cincinnati, Ohio
- CHIKÁN A. szerk. [1997]: *Vállalatgazdaságtan.* Aula, Budapest
- DÖBRÖNTE K.–VIDA SZ. [2004]: A regionális politika és intézményrendszer szerepe Magyarországon. *Tér és Társadalom* XVIII. Évf. 2004 /4 1–28. o.
- EUROPEAN COMMISSION [2001]: *Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility – Green Paper Office for Official Publications of the European Communities, Brussels*
- EUROPEAN COMMISSION [2002]: *Communication from the Commission concerning Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development, Brussels*
- EUROPEAN COMMISSION [2003a]: *Mapping Instruments for Corporate Social Responsibility. European Communities, Luxemburg*
- EUROPEAN COMMISSION [2003b]: *Európai Unió Regionális Politika – A régiók szolgálatában. European Communities, Luxemburg*
- EUROPEAN COMMISSION [2004]: *ABC of the Main Instruments of Corporate Social Responsibility European Communities Luxemburg*
- EUROPEAN COMMISSION [2006]: *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee, COM(2006) 136. o.*
- FARKAS B. [2000]: A tagállamok politikáinak hatása az EU strukturális politikáira. *Versenyképesség – regionális versenyképesség.* JATEPress Szeged Forrás: <http://www.rkk.hu/kon/lengyel.html> Letöltve: 2008. november 12.
- HOLLENDER J. - STEPHEN F. [2005]: *What Matters Most.* Basic Books Publication, USA
- LENGYEL I. [2000]: A regionális versenyképességről, *Közgazdasági Szemle* 12. 962–987. o.
- LENGYEL I. [2002]: A regionális gazdaság- és vállalkozásfejlesztés alapvető szempontjai. In Buzás N.–Lengyel I. (szerk) *Ipari parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek,* JATEPress Szeged 27–54. o.
- LENGYEL I. [2003]: A regionális versenyképesség értelmezése és piramis-modellje *Verseny és területi fejlődés,* JATEPress, Szeged 256–304. o.
- MARTIN R. L. [2003]: *A Study on the Factors of the Regional Competitiveness – A Final Report for the European Commission DG Regional Policy,* University of Cambridge

- MATTEN J. – MOON J. [2005]: A Conceptual Framework for Understanding CSR Corporate Social Responsibility Across Europe, Springer, Berlin–Heidelberg
- MENYHÁR J. [2007]: CSR a nagyvilágban Menedzserek Országos Szövetségének Lapja 2007. december
- MTA REGIONÁLIS KUTATÁSOK KÖZPONTJA [2002]: Régiók Európája, az Európai Unió regionális politikája Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma, Budapest
- SZABÓ P. [2005]: A NUTS rendszer ki- és átalakulása. Comatus XV. évf. 8–9. sz. (aug.–szept.) 7–14. o.
- SZLÁVIK J. [2007]: Versenyképesség – fenntartható régió ACTA OECONOMICA NOVA SERIES TOM XXXIV. EKF Líceum Kiadó Eger 7–17. o.
- TÓTH G. [2007]: A Valóban Felelős Vállalat. Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület, Budapest
- ÜZLETI ETIKA [2005]: Nehéz indokolni, de megéri a CSR, www.uzletietika.hu/cikk.php?article=184 Letöltve: 2006. március 24.
- ÜZLETI ETIKA [2006]: CSR és média- konferencia a Pannon szervezésében 2006, Forrás: www.uzletietika.hu/cikk.php?article=289, Letöltve: 2006. 07. 12.
- WORLD BANK INSTITUTE [2004]: The Possibilities and Challenges of Corporate Social Responsibility among Small and Medium Enterprises – konferencia összefoglaló, WBI 2004
- ZSOLNAI L. – GYŐRI ZS. – KENYERES A. – VIDAL J.[2005]: Vállalkozások társadalmi felelőssége az Európai Unióban és Magyarországon Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Budapest